

Arbejdsmateriale til filmen

Marianna i maskinen

MÅ KOPIERES

Tekst: Tørk Haxthausen · Statens Filmcentral, 1984

MARIANNA I MASKINEN

Filmen prøver, gennem interviews med en del af de involverede personer, at belyse en højst indviklet retssag, som i begyndelsen af 1984 fandt vej til flere avisers løbesedler og forsider - den såkaldte Pia-sag.

Hensigten med det skriftlige ledsagemateriale er at fremlægge nogle af de akter og oplysninger, som filmen ikke har fået med - delvis af rent pladsmæssige grunde, men også fordi de interviewede har udtalt sig uhyre forsigtigt, og mange involverede helt har nægtet at udtale sig.

1979 giftede den danske u-landsfrivillige murer, Allan Juul Jensen, sig med en kenyansk kikuyu-pige, Marianna Njeri. Marianna havde i forvejen 5 børn og var gravid. Allan adopterede de to yngste børn og vedkendte sig faderskabet til det endnu ufødte barn. I et interview i Skive Folkeblad, 13.7.83, fortalte han:

Det var Mariannas fars forslag, som jeg akcepterede. Når man er i et fremmed land, mener jeg, man skal følge landets regler. Jeg lagde det spørgsmål op til Marianna og hendes familie. Jeg holdt af de børn og ville gerne adoptere dem. Også økonomisk spillede det en rolle, som udsendt får man et til-læg til lønnen på 40 % pr. barn.

Den 12.7.83 var Marianna blevet interviewet i samme avis. På spørgsmålet om, hvorfor Allan ikke havde adopteret de øvrige børn, svarede hun:

Jeg ved det ikke, han kunne have adopteret dem alle, hvis han ville, det akcepterede min familie. Måske var det et økonomisk spørgsmål. Mellemfolkeligt Samvirke yder et særligt tilskud til deres folk, når de har børn. Der blev givet et til-læg på 40 % til hver, dog aldrig til flere end tre.

Inden ægteskabet havde Allan betalt halvdelen af den traditionelle brudepris til Mariannas familie. Brudeprisen, som i dette tilfælde var aftalt til 10.000,- K.Shs., fungerer bl.a. i stammesamfundet som en art forsikring for kvinden, idet den tilfalder hende, hvis manden senere forskyder hende og sender hende tilbage til familien.

I 1980 var Marianna, hendes nyfødte datter Pia og Allan på

ferie i Skive, hvor de boede hos Allans forældre. Besøget var ikke vellykket. Efter tilbagekomsten til Kenya udviklede ægteskabet sig stadig mere problematisk, og i marts 1981 kulminerede uoverensstemmelserne i en række voldelige episoder, som fik DANIDAS projektleder ved Kirinyaga Technical Institute, hvor Allan var ansat, til at ringe til Mellemfolkeligt Samvirkes områdeleder i Nairobi og bede ham om at komme til stede, da politiet ellers ville blive indblandet. Dagen efter ankom områdeleder *Peter Marinus* (medv. i filmen) til Kirinyaga. I sin rapport til Mellemfolkeligt Samvirke i København beskriver han de følgende dages hændelser:

Lørdag den 21.marts. Jeg ankom sammen med Hanne Andres (P.M.s hustru, sygeplejerske) tidligt på formiddagen. Marianna var faldet til ro den forudgående aften, og der havde heller ikke været problemer tidligt om morgenen. Marianna var taget til markedet for at hente mælk og var åbenbart undervejs blevet konfronteret med bemærkninger fra elever, hvilket kunne nære mistanken (om A.'s utroskab) og sætte sindet i kog. Ved tilbagekomsten til huset angreb hun Allan med kniv, ville slå ham, børn og sig selv ihjel. Allan slog hende ned, hvorved Marianna bl.a. brækkede næsen. Netop, som vi ankom, var alt dette sket, og såvel Allan som Marianna stod blødende midt på compound (gårdspladsen). Børnene befandt sig i principalens (skolelederens) hus. Principalen ønskede politiet tilkaldt. Min vurdering gik på, at begge parter ville havne i fængsel - og at Allan højst sandsynligt ville stå overfor en tiltale - den brækkede næse in mente, hvorfor jeg foreslog at tage familien ud øjeblikkeligt. Dette blev accepteret. Hanne og jeg tog derefter en samtale med Allan og Marianna, hvorunder det lykkedes at dæmpe Marianna ned - dog ikke så meget, at hun ville tillade Hanne at behandle sig. Forslaget om at tage hele familien med til Nairobi blev accepteret af begge parter. Under denne samtale nævnte Marianna konstant J.'s navn (en anden frivillig), men talte iverigt særdeles usammenhængende, hvilket kun forstærkedes af, at såvel hendes engelsk som swahili er rudimentært. - Efter ca. 10 minutters kørsel gik Marianna bersærk. Råbte og skreg om, at J. skulle slås ihjel, forsøgte at rive bildøren op, truede med at smide det mindste af børnene ud af vinduet. Vi standsede, forsøgte at få hende til ro, men det hele handlede om at vende tilbage til Kirinyaga for at slå J. ihjel, subsidiært at blive sat af sammen med børnene, som så skulle kastes ud foran et par biler. Under de resterende halvanden times kørsel til Nairobi sad Hanne på gulvet og holdt godt fast om Marianna. Undertegnede kørte med højre hånd og assisterede Hanne med venstre. Allan tog sig af børnene. - Efter ankomsten til Nairobi, hvor Allan, børnene og det medbragte grej blev anbragt i gæstehuset, kørte vi til Nairobi Hospital hvor røntgenfotografier bekræftede bruddet i næsen. Flemming Hansen (M.S. områdekontor), der var blevet tilkaldt, fik med besvær overtalt lægen til at indlægge Marianna for at

dæmpe hende ned. Marianna nægtede. Tilbage på gæstehuset fik vi en del Stesolid i pigen og dermed en smule ro, hvilket imidlertid kun varede et par timer, hvorefter vi så os nødsaget til at tilkalde politiet, der viste sig venlige og imødekommende, men iverigt ikke ønskede at røre ved sagen. Det lykkedes dog betjentene at overtale Marianna til indlæggelse. Ved fornyet henvendelse til Nairobi Hospital kunne vi imidlertid blot konstatere, at hospitalet nu ikke ville modtage hende. Marianna fik en beroligende indsprøjtning, man kunne ikke henvise os til andre hospitaler, anbefalede os at prøve et par stykker, men tilføjede, at det højst sandynligt ville blive afslag. Vi arrangerede derfor en overvågningsvagt på gæstehuset.

Søndag den 22.marts. På trods af en stadig strøm af beroligende midler var det ikke muligt at kontrollere Marianna, og politiet blev atter tilkaldt, hvorefter det lykkedes at få en indlæggelse i stand på Aga Khan Hospital. Ambassaderåd Claus Dalgaard blev underrettet.

Mandag den 23.marts. Den behandlende læge på Aga Khan udskrev Marianna, "da hun jo ikke var syg". Det lykkedes at få hende indskrevet igen. Senere på dagen flygtede Marianna fra hospitalet og indfandt sig på gæstehuset. Hun virkede rolig, omend det gennemgående tema var J.'s forestående, voldelige død, og hun fulgte rimeligt godvilligt med tilbage til hospitalet.

Tirsdag den 24.marts. Allan hentede de sidste ting i Kirinyaga og forberedte Mariannas forældre (bor i Thika) på, at han en af de nærmeste dage ville ønske at parkere de to største børn hos dem. Vi underrettede J. om, at hans sikkerhed var truet. Vi købte billetter til Allan og det yngste barn med SAS afgang midnat torsdag/fredag. (...)

Onsdag den 25.marts. Flemming tog Allan med til en sagfører for at forberede diverse økonomiske og praktiske aspekter omkring den forestående afrejse/skilsmiss. Allan underrettede Mariannas behandlende læge om, at han ville rejse med det yngste barn og parkere de to ældste hos forældrene i Thika. Lægen udtrykte betænkelighed m.h.t. lovligheden af et sådant arrangement (legaliteten var tidligere blevet bekræftet af såvel ambassaderåd Dalgaard som advokaten), hvorfor Allan kontaktede ambassaden og blev rådet til hurtigst muligt at forlade landet. Allan kørte de to ældste børn til Thika og bad Mariannas familie henvende sig til Aga Khan Hospital fredag. (...) Allan rejste med det yngste barn, efter at Aga Khan havde stillet en udskrivelse i udsigt, hvilket dog ikke materialiseredes.

Da han kom til Skive, henvendte Allan sig til advokat *Per Greisen* (medv. i filmen) for at få separation og skilsmiss. Hverken han eller nogen anden af de danskere, som til da havde haft med sagen at gøre, regnede med, at Marianna ville foretage sig andet end at prøve at få en form for økonomisk erstatning, evt. underholdsbidrag. Allan udtrykte det sådan i det ovennævnte interview (Skive Folkeblad, 13.7.83):

Så gik der halvandet år, og jeg regnede med, at det hele kunne ordnes som en "postkassesag". Der kom ingen svar på, hvad Marianna mente.

Så pludselig en dag sidste sommer ringede telefonen, og det meddeltes, at en afrikansk kvinde stod i Højslev og ville tale med mig.

Jeg blev virkelig bange, for Marianna havde truet med, at hun en dag ville komme til Danmark og slå mig ihjel. Jeg vil indrømme, at opringningen gjorde mig så bange, at der gik panik i mig. Jeg nægtede at kende en afrikansk pige. Søgte min advokat og gemte mig med Pia et par måneder.

Den 21. januar 1984 refererer Skive Folkeblad hændelsesforløbet sådan:

Moderen havde straks efter sin ankomst i Danmark i sommeren 1981 opsøgt ægtefællen i hjemmet hos svigerforældrene, hvor manden nægtede ethvert kendskab til den afrikanske kvinde og nægtede hende at se den lille pige.

Moderen fik et chok og gik amok, og det endte med, hun blev tvangsindlagt på det psykiatriske hospital, Viborg Øst, hvor man efter en halv snes dage udskrev kvinden. Hun har idag papir på, at hun er normal, og at der ikke var baggrund for at tilbageholde hende på hospitalet.

Når Marianna blev udskrevet, skyldtes det, at man igennem Venskabsforeningen Danmark-Kenya havde fundet en tolk, der ganske vist ikke kunne Mariannas sprog, men som kunne tale med hende på swahili. Denne tolk fulgte hende gennem den efterfølgende retssag.

Den 5. juli 1982 fik Allan ved retten i Skive tilkendt den foreløbige forældremyndighed over Pia. Som begrundelse anføres:

Efter det foreliggende har den nu 2 ½ årige Pia i de sidste 5 fjerdingår opholdt sig hos sagsøgeren. Som følge heraf og da det i ægteskabslovens § 57 jfr. § 47 fremhævede hensyn til barnet findes at tilsige, at der ikke overgår dette flere forældremyndighedsskift end højst nødvendigt, vil forældremyndigheden over Pia - uanset at hendes status som ægtebarn er nævnt anfægteligt - i medfør af ægteskabslovens § 57 midlertidigt være at tillægge sagsøgeren.

Den 4. februar 1983 var der blevet foretaget blodprøver af Allan og Pia, og retten fandt nu, at:

Da Pia, der er født i december 1979, i marts 1981 blev ført til Danmark af sagsøgeren udenom sagsøgte, og da sagsøgte, der angiveligt og efter omstændighederne forståeligt ikke havde mulighed for at foretage sig noget effektivt herved, før det i juli 1982 lykkedes hende at komme til Danmark, hvor hun straks begærede spørgsmålet om sagsøgerens faderskab prøvet, findes det ikke at kunne tillægges betydning, at sagsøgte indtil da har medvirket til, at Pia blev anset som et fællesbarn.

Retten må efter det anførte finde, at sagsøgte uden egen skyld har været afskåret fra forbindelse med Pia og har gjort

en indsats for at genoprette denne, og finder heller ikke, i øvrigt anledning til at antage, at hun ikke skulle være egnet til at udøve forældremyndigheden over Pia. Idet barnet kun er godt 3 år, finder retten herefter ikke, at hensynet til hendes tarv i så afgørende grad taler for at bevare hendes status som ægtebarn, at der er mulighed for at tillægge sagsøgeren forældremyndigheden. Sagsøgte har derfor forældremyndigheden over Pia og tillægges efter parternes enighed også forældremyndigheden over de to andre børn.

Sagen blev appelleret til Landsretten, som på grundlag af blodprøverne fandt, at Allan ikke kunne være barnets far. Marianna måtte derfor, som den biologiske mor, være indehaveren af forældremyndigheden.

Den 6. juni skrev Det Sociale Udvalg i Skive følgende til Marianna:

Den 3.6.83 er der sociale udvalg blevet orienteret om, at Vestre Landsret har tilkendt Dem forældremyndigheden over Pia, født 18.12.79.

Denne afgørelse indebærer principielt, at De kan hjemtage Pia.

Det er imidlertid det sociale udvalgs opfattelse, at Pia efter længere tids ophold i Danmark vil tage psykisk skade af at skulle flyttes til et helt andet miljø. Det skal derfor oplyses, at det sociale udvalg vurderer sagen så alvorligt for Pia, at man finder, at reglerne om hjælpeforanstaltninger uden samtykke, kapitel 18 i lov om social bistand, kan tages i anvendelse.

Af hensyn til Pias velfærd har formanden for det sociale udvalg derfor i dag i henhold til § 127 truffet en foreløbig beslutning om, at De ikke kan hjemtage Pia.

En sådan afgørelse skal snarest muligt og senest inden 7 dage forelægges det sociale udvalg til godkendelse.

På et senere møde i dag har det sociale udvalg godkendt denne foreløbige beslutning.

Det bemærkes, at denne foreløbige beslutning ikke kan ankes.

I et interview i Skive Folkeblad d.21.1.1984 udtalte formanden for det sociale udvalg, Inga Madsen (medv. i filmen):

Når socialudvalget greb ind og hindrede at barnet blev udleveret til moderen, da Vestre Landsret havde tilkendt hende forældremyndigheden, var det af hensyn til barnets tarv. Vi gjorde det med henblik på at give de to mulighed for at lære hinanden at kende, inden de rejste til Kenya. Jeg troede dengang, barnet ville være kommet ud af landet, siger Inga Madsen.

- I gjorde det med brug af en paragraf i bistsandsloven, der nu er rejst stor tvivl om kan bruges mod udenlandske statsborgere, når de ønsker at forlade Danmark. Kan du afvise, at

barnet idag kunne have siddet i Kenya, hvis udvalget ikke havde grebet ind?

- Det er muligt, men jeg mener, det var en rigtig beslutning, vi traf.

I den samme artikel havde bladet også spurgt socialinspektør Jørgen Larsen, Skive, om det samme, og han svarede:

Hvis moderen havde insisteret på at rejse, kan det siges, det nok er tvivlsomt, om loven kunne være brugt til at holde barnet tilbage.

Mariannas advokat, *J. Bjerregaard Thomsen* (medv. i filmen) var muligvis ikke klar over dette; i hvert fald anbragtes Marianna sammen med Pia på socialudvalgets foranledning på et børnehjem "for at lære hinanden at kende". Imens søgte - og fik - Allans advokat tilladelse til at indbringe sagen for Højesteret.

Den 17.1.84 tilkendte Højesteret Allan forældremyndigheden over Pia. I et interview kommenterede adjunkt i familieret ved Københavns Universitet, Vibeke Vindeløv, afgørelsen således:

"Det er første gang, retten slår det såkaldte anerkendelses-synspunkt fast, efter at vi fik den nye lov for knapt halvdan-det år siden", siger Vibeke Vindeløv. "Loven siger, at moderen kan anfægte faderskabet inden tre år. Men i denne dom har Højesteret valgt helt at fratage moderen retten til at anfægte faderskabet. Det kan Højesteret, når særlige tilfælde gør sig gældende."

De særlige tilfælde i Pia-sagen, og dermed begrundelsen for at anerkende Pia som et fælles barn af det tidligere ægtepar, er hensynet til barnets tarv. Her spiller det ind, at Pia har levet det meste af sit 4-årige liv med faderen i Danmark, og at hun nu kun taler dansk og er helt fremmed overfor moderens miljø og kultur i Kenya.

En børnepsykologisk undersøgelse, som ligger til grund for afgørelsen, siger, at det vil være psykisk velfærdstruende for Pia at skifte miljø ved at tage med moderen til Kenya.

"I den forbindelse mener jeg ikke, at der er noget som helst diskriminerende i dommen", siger Vibeke Vindeløv.

Om kulturforskelle.

Allan nøjedes ikke med at gifte sig på officiel vis; han betalte også brudepris til Mariannas familie. Derved indgik han en aftale efter afrikansk tradition, hvis hovedindhold er, at

kvinden og hendes børn er hans, til den dag da han overfor hendes familie erklærer, at hun ikke længere er hans hustru. Brudeprisen udgør så hendes mulighed for at kunne vende tilbage til familien. Ved at rejse uden at have skilt sig fra Marianna, havde han gjort det umuligt for hende at gå tilbage til sin far og kræve sin brudepris, og hendes børn var stadig hans. I familiens øjne bestod ægteskabet stadig. Dét var baggrunden for, at Marianna måtte rejse til Danmark, og det er et spørgsmål, om hun nogensinde forstod den retslige behandling af sagen her. Det er også et spørgsmål, om Allan eller nogen af de andre involverede danskere forstod, hvorfor hun handlede, som hun gjorde.

Det er svært at bedømme, hvor voldelige eller irrationelle de to ægtefæller egentlig har været. Mariannas reaktioner kan for en dansker virke meget voldsomme, men de er ikke unormale for en kikuyu-kvinde fra landsby-miljø. At de korporlige slagsmål vakte opsigt på Kirinyaga Technical Institute svarer til den opsigt, normale husspektakler fra Vesterbro ville vække på Askov Højskole. Familien *Dalgaard* (medv. i filmen) i Durup, hvor Marianna boede med mellemrum igennem mere end et år, oplevede hende både i højeste affekt og i hverdagen og beskriver hende som "en sød pige". Margareth og Niels Andersen - henholdsvis kenyaner og dansker - hos hvem hun boede i tre uger efter højesteretsdommen, sagde, at hun "kunne være lidt af en rappenskralde", men oplevede hende ikke som voldelig.

Det mest påtrængende spørgsmål, sagen rejser, er, om der ikke også *indenfor* det danske samfunds rammer findes ligeså store kulturforskelle? Findes der måske i Danmark befolkningsgrupper, for hvem retsmaskineriet og myndighedernes sprog virker ligeså uforståeligt som for en afrikaner - og hvis adfærd kan virke ligeså irrationel og uakceptabel, når de kommer i konflikt med myndighederne uden at fatte baggrunden?

Diskrimination er oftest noget med, ikke at ville anerkende, at nogen har andre præmisser, end man selv har.

Det behøver ikke at have noget med hudfarve at gøre.

Dokumentation.

De interne rapporter, udtalelser fra psykiatere, o.lign. er ikke tilgængelige. Avis-materialet er overvældende; udover de artikler, som er citeret i det foregående, kan følgende være af interesse:

Ekstrabladet, den 5.april, 1983.

Skive Folkeblad, den 12 juli, 1983.

Skive Folkeblad, den 13.juli, 1983.

Skive Folkeblad, den 21. januar, 1984.
(3 artikler)

B.T., den 30. januar, 1984.

I Skive Folkeblad fra 5.juli, 1983, er der desuden en kort artikel om en underskrift-indsamling:

6500 ØNSKER PIA HJEM TIL SIN FAR

som belyser noget af stemningen omkring sagen.

Udskrift af retsbøger:

5.juli, 1982, BS 1849/81.

(Kendelse om, at forældreretten midlertidigt tilkendes faderen)

4.februar 1983, nr. 1849/1981.

(Kendelse om, at forældremyndigheden udøves af moderen)

20.september, 1983, BS nr. 1000/1983.

(Det mest udførlige referat, går forud for Højesterets kendelse af 17.januar 1984.)

Alle ovennævnte er fra retten i Skive. Fra Højesteret foreligger to udskrifter, daterede 17.januar, 1984:

235/1983 og 236/1983.

MARIANNA I MASKINEN. 29 min. 16 mm. farve. Danmark 1984. Produceret af Københavns Filmstudie for TV-kulturfondens Danmarks Radio og Statens Filmcentral. Kamera: Søren Kloch. Lyd: Tørk Haxthausen. Interviews: Christian Horst og Steen Larsen. Speaker: Tørk Haxthausen. Klip: Tørk Haxthausen. Mix: Jon Bille Brahe. Udlejning: Statens Filmcentral.

Denne piece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis i forbindelse med forevisning af filmen. Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 Kbh.K. eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.

De interne rapporter, udfærdiget af psykologer, er ikke tilgængelige. Avis-materialet er overvejende; udover de artikler, som er citeret i det foregående, kan følgende være af interesse:

Ekstrabladet, den 2. april, 1983.

Skive Folkeblad, den 12. juli, 1983.

Skive Folkeblad, den 13. juli, 1983.

Skive Folkeblad, den 27. januar, 1984.
(3 artikler)

8. T., den 30. januar, 1984.

1. Skive Folkeblad fra 5. juli, 1983, er der desuden en kort artikel om en underskriftindsamling:

6500 ØNSKER PIA HJEM TIL SIN FAR

som pålyser noget af stemningen omkring sagen.

Udskrift af retssager:

5. juli, 1982, nr. 1049/81.

(Kendelse om, at forklæret er mistænkt til-
kendes faderen)

4. februar 1983, nr. 1049/1981.

(Kendelse om, at forklæret er mistænkt udover af
moderen)

20. september, 1983, nr. 1000/1983.

(Det mest udførlige referat, der findes for Høj-
esterets kendelse af 17. januar 1984.)

Alle ovennævnte er fra retten i Skive. Fra Høj-
esteret foreligger to udskrifter, daterede 17. ja-
nuar, 1984:

232/1983 og 236/1983.

HANNAH I BAKKINER. 29 min. 18 sek. Farve. Danmark 1981. Produceret af
Københavns Filminstitut for TV-kulturbelagte Danmarks Radio og Statens
Filminstitut. Kamera: Steen Kisch. Lys: Jack Hesthansen. Intervjuer: Chr-
sten Hesthansen og Steen Kisch. Spørgsmål: Jack Hesthansen. Klip: Jack Hesthansen.
Mikrofon: Hille Bruhn. Udgivning: Statens Filminstitut.

Denne placat, der er udgivet af Statens Filminstitut, udleveres gratis i for-
bindelse med forvisning af film. Hverkenstaten til Statens Filminstitut
København, Vesterbrogade 27, 1458 København K. eller Filminstitutet, Lundsgade
33, 8000 Århus C.

trykt på genbrugspapir

Stougaard Jensen/København